

Posudek bakalářské práce

Pedagogická fakulta UK Praha, katedra germanistiky

Téma: Zprostředkování gramatiky ve vybraných učebnicích pro němčinu jako cizí jazyk se zaměřením na shodu s kurikulárním dokumentem „Standards RVP ZV“

Autorka práce: Tereza Rudzanová

Studijní program: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní a střední školy

Studijní obor: Matematika – Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Nečasová, Ph.D.

Oponentka práce: PaedDr. Dagmar Švermová

Předložená bakalářská práce Terezy Rudzanové se zabývá **zprostředkováním gramatiky** v učebnicových souborech: Wir 2, Planet Kursbuch 2 a Alles klar 2a používaných k výuce německého jazyka na základních školách. **Cílem práce je posoudit**, zda a do jaké míry **odpovídá** prezentované gramatické učivo **požadavkům daným kurikulárními dokumenty**, zde Standardům základního vzdělávání. Tyto Standardy blíže specifikují, co si žáci mají osvojit v uzlových bodech vzdělávání, tj. v 5. a 9. ročníku. Na počátku práce by bylo užitečné upřesnit, o jakou úroveň podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (dále jen SERR) se bude jednat. Vzhledem k tomu, že srovnávání mohou být výstupy v 5. a 9. ročníku, bude se jednat o úroveň A1 a A2, požadované Rámcovými vzdělávacími programy pro 1. cizí jazyk, nebo pouze A2, což by odpovídalo 2. dílu analyzovaných učebnic?

Práce je členěna do dvou částí. První **teoretická část** je věnována základním terminologickým otázkám, pojetí gramatiky v různých metodických koncepcích a výběru a roli gramatiky v současné funkčně orientované výuce a způsobu jejího zprostředkování ve vybraných učebnicích němčiny.

V **praktické části** bakalářské práce autorka analyzuje na základě Stockholmského a Mannheimského katalogu kritérií tři vybrané učebnicové soubory (viz výše) se zaměřením na způsob výběru, zprostředkování gramatiky, jejího nácviku, upevňování a opakování. Výsledky analýzy srovnává Tereza Rudzanová s požadavky Standardů. Doplnit by bylo možné Norimberská kritéria, která se zaměřují na počáteční výuku němčiny jako cizího jazyka. Co se typologie cvičení týče, bylo by potřeba podrobit analýze rovněž i pracovní sešit, kde je obsahem širší nabídka cvičení, včetně cvičení určených k nácviku, upevňování a automatizaci gramatických jevů.

Pokud si odmyslíme význam pojmu „Gramatika“ jak byl vnímán v antice, za zmínku stojí rozlišující termíny H.-J. Krumma a G. Helbiga a z toho rezultující pojmy v českém prostředí uváděné jako „normativní gramatika“, „kontrastivní gramatika“ a „školní/praktická mluvnice“ pojímaná z části didakticky jako jeden z jazykových prostředků tak, jak je definuje např. J. Hendrich. Autorkou uvedené schéma od G. Henriciho na s. 20 usnadňuje pochopení vztahů mezi vnímáním jednotlivých gramatických termínů, potažmo gramatik, uvedených např. G. Helbigem.

Subkapitola 2.1 se stručně zabývá historickým vývojem metod, představuje některé metody z pohledu přečeňování a naopak podčeňování významu gramatiky ve školní výuce (gramaticko-překládová metoda versus přímá metoda) a hledání kompromisní metody, kde by byla nalezena optimální pozice významu gramatiky ve výuce. Jedním z pokusů bylo ve 20. letech 20. století uplatňování tzv. **zprostředkovací metody** spojené se jménem českého lingvisty O. Hrušky. Autorka uvádí šest „zprostředkovacích metod“ a nachází jistý model v pojetí G. Helbiga v subkapitole 1.5 a roli gramatiky ve schématu A-C. V souvislosti se zprostředkovací metodou by za zmínku stála rovněž **uvědoměle praktická metoda** uplatňovaná v českém prostředí v 70. - 80. letech 20. století, později

přetransformovaná a uváděná jako komunikativní přístup. Zde je pozornost upřena na funkční užívání jazyka v jeho „praktické“ podobě, jako dorozumívacího nástroje, ale zároveň na gramatiku jako na jeden z jazykových prostředků, jako součást postupně a uvědoměle vytvářejícího se systému v oblasti mluvnice.

V kapitole 3 se autorka **zabývá učebnicemi**, resp. vývojem učebnicových souborů a jejich funkcí ve výuce němčiny jako cizího jazyka. Jedná se především o určení gramatického minima a z toho rezultující výběr pro počáteční výuku. Podle J. Hendricha jsou rozlišovány tři stupně gramatického minima, přičemž 3. stupeň označuje reprezentativní soubor gramatických jevů úrovně podle SERR C1-C2 (jedná se u 3. stupně opravdu o minimum?). Dále uvádí autorka principy výběru gramatického učiva a změny, které nastaly se zaměřením výuky od 70. do 90. let 20. století a stanovením základního cíle ve výuce cizích jazyků. V některých učebnicových souborech německé provenience vytvářených autory pro počáteční výuku na konci 20. a na počátku 21. století lze vysledovat jistý odklon např. od gradace učiva, cykličnosti s postupným a logickým vytvářením systému a zjednodušenému pohledu na výklad pravidel a samozřejmě i od kontrastivního principu až k mnohdy úzce pojatému funkčnímu přístupu umožňujícímu rychlé řešení daných komunikativních situací, resp. rychlé progresse v dorozumívacím procesu.

Dále se autorka zabývá **zprostředkováním/prezentací, nácvikem a upevněním** mluvnického učiva. Na základě studia odborné literatury uvádí základní způsoby prezentace mluvnického učiva tak, jak se objevují ve výukových materiálech. Zde bych chtěla upozornit, že kromě vyjmenovaných způsobů zvláště u počáteční výuky lze zaznamenat rovněž způsob lexikální prezentace gramatického jevu propojený s anticipací, např. „ich möchte“ si žáci v počáteční fázi osvojí jako lexikální jednotku a později na úrovni B1 se seznamují s „ich möchte“ jako s jevem gramatickým. V bakalářské práci jsou uvedeny příklady zprostředkování některých gramatických jevů a správně je zdůrazněn princip názornosti/vizualizace prostřednictvím schématu, tabulky přispívající k lepšímu pochopení příslušného jevu nebo pravidla.

Část kapitoly 5 (subkapitoly 5.3.4.1.1 – 5.3.5.3) věnuje autorka Tereza Rudzanová **typologii cvičení**, kde představuje některé typy a formy cvičení vyskytující se v učebnicích pro počáteční výuku němčiny jako cizího jazyka a zdůrazňuje jejich význam rovněž pro automatizaci příslušných jevů a jejich systematickým opakováním souvisejícím se systemizací gramatického učiva.

Významnou částí bakalářské práce jsou kapitoly 6 a 7, které se věnují **výběru, charakteristice** autorkou vybraných učebnicových souborů a jejich zevrubné **analýze**. Jedná se o výukové materiály vydané různými nakladatelstvími, různými autorskými kolektivy, ale vydané ve zhruba stejném období pro věkovou skupinu žáků 8. – 9. ročníku. Cílem práce je **srovnat výběr gramatického učiva** a jeho zprostředkování požadavkům kurikulárních dokumentů, zde konkrétně „Standardům RVP ZV“. Kritéria pro analýzu zprostředkování gramatiky v předmětných učebnicových souborech zvolila autorka na základě studia katalogů kritérií a ve své práci uplatnila celkem 9 kritérií. Na základě přehledně zpracované kvalitativní a kvantitativní analýzy gramatických jevů a způsobů jejich prezentace dospěla autorka k závěru, že jednotlivé soubory vykazují jak ve výběru učiva jisté shody („Wir 2“ a „Planet 2“) a rovněž i rozdíly („alles klar 2a“), tak v jeho progresi, zatímco u způsobu zprostředkování gramatiky převažuje ve všech zkoumaných učebnicových souborech induktivní způsob prezentace.

V kapitole 8 transformuje autorka výsledky předchozí analýzy, resp. prokazuje, **zda daný učebnicový soubor odpovídá požadavkům kurikul**. Zatímco RVP ZV umožňuje porovnání tematických okruhů a požadavků na oblast řečových dovedností, pro účel srovnání výčtu gramatických jevů, které by měly být předmětem výuky německého jazyka na úrovni A2 jsou relevantní standardy. Lze

konstatovat, že ve všech autorkou zvolených ukazatelích **zkoumané učebnicové soubory odpovídají požadavkům Standardům RVP ZV.**

Závěrem: Předložená bakalářská práce Terezy Rudzanové je psána velmi dobrou formulačně vytříbenou němčinou. Obsahuje teoretickou část zpracovanou na základě studia především německé literatury včetně nejnovějších odborných prací (celkem 18 titulů) a dalších internetových zdrojů (17). V praktické části práce byly analyzovány 2. díly základních učebnic pro výuku němčiny jako cizího jazyka (bez pracovních sešitů). Celkový rozsah práce činí 110 stran včetně uvedených zdrojů.

Předloženou práci doporučuji k obhajobě.

PaedDr. Dagmar Švermová

Otázky k obhajobě:

1. Můžete prosím rozšířit typologii gramatických cvičení uvedenou v základní učebnici („Kursbuch“) o typologii z pracovních sešitů?
2. Mají všechny Vámi analyzované výukové materiály „schvalovací doložku MŠMT“? Jaký význam tato doložka má?

V Praze dne 13.5.2022